

BEHEER WEIDEVOGELGEBIEDEN DOOR HET GRONINGER LANDSCHAP

HenkReitsema

De Stichting Het Groninger Landschap beheert in de provincie Groningen een groeiend areaal van graslanden in open weidegebieden, naast graslanden die deel uitmaken van landgoederen e.d. Ze bezit ongeveer 400 ha grasland in open weidegebieden bij het Zuidlaardermeer, bij het Leekstermeer en in het Reidiedpal. Het verwerven en beheren van deze agrarische gronden, hoofdzakelijk ten behoeve van de bescherming van weidevogels, is naar verhouding een vrij jonge activiteit van het nu 50-jarige Landschap.

Oorspronkelijk lag voor Het Groninger Landschap het accent op het verwerven en beheren van bedreigde cultuurhistorische objecten en natuurterreinen.

In 1961 kon het ca. 17 ha grote natuurgebied de Lettelberter Petten, ten noorden van het Leekstermeer worden aangekocht. In 1962 verkeeg de stichting door schenking een monumentale boerderij in Noordlaren, welk bezit in 1970 door een legaat werd uitgebreid met 42 ha nabijgelegen land op de essen en in de polders bij het Zuidlaardermeer.

De bezittingen bij Lettelbert en Noordlaren vormden de kern voor aankopen van naburig groenland vanaf het begin van de jaren 70. Het doen van deze aankopen door Het Groninger Landschap hing in de eerste plaats samen met een toenemende achteruitgang van de weidevogelstand in Nederland vanaf de jaren '60.

Achteruitgang weidevogels

Over deze achteruitgang van de weidevogelstand en de factoren die daar toe leiden is reeds geschreven in Noorderbreedte, 1980—2. Onder 'weidevogels', vogels die voor het grootste deel van de broedtijd afhankelijk zijn van grasland, worden doorgaans verstaan de steltlopersoorten scholekster, Kievit, grutto, tureluur, watersnip en kemphaan. Deze soorten zijn in de vermelde volgorde in toenemende mate kieskeurig, 'kritisch' bij de keuze van hun broedomgeving en daarmee in toenemende mate gevoelig voor de verstoring daarvan. Versturende factoren zijn o.a. stadsuitbreidingen, wegeaanleg, recreatie en intensivering van de landbouw. In de volgorde van kemphaan via watersnip, tureluur, grutto, Kievit tot scholekster hebben deze soorten in de afgelopen eeuwen juist in toenemende mate geprofiteerd van de vooruitgang in landbouw-

methoden. Door deze vooruitgang nam het areaal en de voedselrijkdom van het groenland toe. In de jaren '50 en '60 van deze eeuw is er echter een kentering opgetreden. Door de voortschrijdende modernisering van de landbouw werd er meer gemest, ontwaterd, beweïd, gemaaid, gescheurd, geploegd, gezaaid, geëgd, gesleept en vroeger beweïd en gemaaid. Dit leidt nog steeds tot de achteruitgang van vooral kemphaan, watersnip, tureluur en grutto.

De kemphaan is nu als broedvogel in Nederland bijna uitgestorven, de achteruitgang van de grutto krijgt groot gewicht als men bedenkt, dat vrijwel alle Noordwest-Europese grutto's broeden in Nederland.

Relatienota

In het begin van de jaren '70 ging de overheid het belang inzien van de bescherming van weidevogels. Dit uitte zich o.a. in het beschikbaar stellen van gelden voor het aankopen van weidepercelen in rijke weidevogelgebieden. Voorheen werd alleen de aankoop van natuurterreinen gesubsidieerd. In dit verband werd Het Groninger Landschap in staat gesteld om grasland aan te kopen bij het Zuidlaardermeer n.l. in de Onnerpolder en Oostpolder bij Noordlaren en bij het Leek-

stermeer. In 1975 werd een regeringsnota gepubliceerd, de Nota betreffende de relatie landbouw en natuur- en landschapsbehoud, de zg. Relatienota. Krachtens deze nota kunnen over geheel Nederland reserwaatsgebieden worden aangewezen (totaal in eerste instantie ca 100.000 ha), waar natuurbeschermingsorganisaties gronden kunnen aankopen en beheersgebieden, totaal 100.000 ha, waar agrarische ondernemers beheersovereenkomsten kunnen afsluiten. De ondernemers worden dan voor het ontzien van natuurwaarden, zoals houtsingels en weidevogels, betaald.

In de polders bij Onnen en Noordlaren is, na vele discussies in de streek, in 1985 overeenstemming bereikt over drie reserwaatsgebieden van totaal ca. 300 ha, waar Het Groninger Landschap voortaan gronden zal aankopen. Het Landschap bezit hier zo'n 200 ha. Bij het Leekstermeer, waar het Landschap ca. 75 ha groenland bezit, zullen Relatienota-reserwaatsgebieden, hier waarschijnlijk totaal 300 ha groot, in 1986 worden aangewezen.

Daarnaast verwierf Het Groninger Landschap sinds 1984 ca. 60 ha in de Westerbroekstermadepolder, dat als 200 ha groot relatienota-reserwaatsgebied is aangewezen in de ruilverkaveling Harkstede. In het kader van de Herinrichting Oost-Groningen en Drents-

Reidiedpal, op achtergrond kerktoren en molen van Garnierd

Kemphanen

Groninger Veenkoloniën zal waarschijnlijk nog zo'n 150 ha reservaatgebied gereserveerd worden. In het Reitdiepdal had Het Landschap reeds in 1970 het 6 ha grote voormalige borgterrein Harssens Bosch aangekocht. Sinds 1984 werd hier tot nu toe 65 ha grasland verworven in een 450 ha groot reservaatgebied binnen het Relatienotagebied Sauwerd, dat vooruitloopt op de ruilverkaveling Sauwerd.

Eigen beheer

De aangekochte graslanden bij het Zuidlaardermeer en Leekstermeer werden aanvankelijk deels in normaal verpachte toestand aangekocht. Voor zover zij pachtvrij werden aangekocht werden zij verpacht met gebruiksbeperkingen ten behoeve van met name de weidevogels. De Pachtwet bleek Het Groninger Landschap echter onvoldoende ruimte en zekerheid te geven om een weidevogelbeheer te kunnen voeren. De door Het Landschap gestelde doelen werden niet gehaald en overheidssubsidies voor aankoop en beheer sorteerden niet het optimale effect. Vanaf het eind van de jaren 70 ging Het Groninger Landschap er daarom noodgedwongen toe over om nieuw pachtvrij verworven gronden niet te verpachten, maar in eigen beheer te nemen. — De term 'eigen beheer' houdt niet in dat Het Groninger Landschap zelf, met eigen personeel de landerijen onderhoudt, maar wel dat zij de volledige zeggenschap over het beheer heeft. Belangstellende landbouwers, die anders voor pachten in aanmerking waren gekomen, worden bij dit 'eigen beheer' zoveel mogelijk ingeschakeld (zie Noorderbreedte 1983-1).

Het eigen beheer komt er op neer, dat de sinds 1981 bij Het Landschap werkzame opzichter L. de Vries er voor zorgt dat in loonwerk de landerijen gemaaid en zonodig bemest worden, de schouwsloten geschoond en rasters en dammen worden onderhouden. Het gemaaide gewas wordt door De Vries verkocht aan plaatselijke landbouwers, die dan de betreffende percelen gratis mogen laten naweiden.

Beheer voor weidevogels

Van de ca. 400 ha weidevogelreservaten van Het Groninger Landschap is 15 % verpacht onder weidevogelbeperkingen en 70 % in eigen beheer. De beperkingen en het beheer ten behoeve van de weidevogels houdt in grote lijnen het volgende in: een lichte bemesting in het vroege voorjaar, bij voorkeur met vaste stalmest, geen bewerking van het land en geen beweiding gedurende het broedseizoen (half maart tot eind juni), maaien met afvoer van het gewas na het broedseizoen gevolgd door nabeweiding opdat het land zo kaal mogelijk de winter ingaat als voorbereiding op het volgende broedseizoen. Gedurende het broedseizoen is een vrij hoge grondwaterstand gewenst. In bepaalde gebieden is deze hoge waterstand nog wel aanwezig, zoals bij het Zuidlaardermeer, maar aan bedreigingen onderhevig. In andere gebieden kan deze pas worden gerealiseerd nadat grotere aaneengesloten complexen verkregen zijn. Een enkele uitzondering daargelaten, liggen de percelen van Het Groninger Landschap nog zeer verspreid. Deze verspreide ligging biedt voordelen, zolang de hoge waterstanden gehandhaafd blijven. De schralere, later gemaaide percelen van Het Groninger Landschap bieden dan mogelijkheden aan vogels, die

hun voedsel mede halen uit omringende normaal agrarisch gebruikte percelen. Ook binnen toekomstige grotere weidevogelreservaten verdient een afwisseling in meer en minder bemeste en vroeger en later gemaaide percelen (spreiding bv. half juni tot half juli) de voorkeur.

Ook andere waarden beschermd

Het beheer is zoals vermeld in hoofdzaak gericht op de weidevogels. Maar met de weidevogels wordt ook een heel scala aan andere natuurwaarden en ook cultuurhistorische waarden meegenomen. Botanische aspecten krijgen veel aandacht. De grasmat wordt niet gescheurd, er worden geen bestrijdingsmiddelen toegepast, de lichtere bemesting, speciaal die met vaste stalmest, ten behoeve van de weidevogels, geeft aan weide- en slootvegetaties nieuwe mogelijkheden. In een groot aantal percelen (ca. 20 % van het geheel) wordt zelfs helemaal niet gemest met het oog op behoud en ontwikkeling van waardevolle, bloemrijke vegetaties. Het verschralen van voedselrijke percelen vindt geleidelijk plaats om een te sterke verrijking te voorkomen. Zelfs bij langzame verschraling treedt echter vaak een fase op met sterke uitbreiding van riddersingen ed. Deze planten, waaraan de percelen van Het Groninger Landschap soms zijn te herkennen, verdwijnen echter weer om plaats te maken voor fraaiere soorten.

De rustige, waterrijke percelen bij Zuidlaardermeer en Leekstermeer bieden tijdens de trektijd aan vele steltlopers, kleine zwanen en ganzen rust en voedsel. Nadat in de toekomst grotere aaneengesloten weidecomplexen zullen zijn verkregen, zal hier in het winterhalfjaar met de waterhuishouding op deze vogelsoorten kunnen worden ingespeeld.

Landschappelijke elementen als bosjes, petgaten en elzensingels die verspreid in weidevogelgebieden worden aangetroffen worden door Het Groninger Landschap in stand gehouden.

Deze afwisseling van open weidegebieden met bosjes en singels levert fraaie landschappen op, zoals iedereen dat zal kunnen bewonderen tijdens wandelingen die door Het Groninger Landschap in en bij de polders bij Noordlaren worden georganiseerd in het weekeinde van 24 en 25 mei aanstaande. Dit vindt plaats in een reeks van feestelijke activiteiten in het kader van het 50-jarig bestaan van Het Landschap.

In het Reitdiepdal worden in het weidevogelreservaat langs Selwerder Diepje en Oude Diepje de oude meanders van het reitdiep en oude wierden beschermd.

Tijdens het weekeinde van 23 en 24 augustus organiseert Het Groninger Landschap wandelingen in het Reitdiepdal.